

Het slot te Sint-Maartensdijk

De rond 1200 bedijkte Oudelandpolder, waarin de smalstad Sint-Maartensdijk is ontstaan, is de oudste bedijking van het Tholense land ten westen van de Pluimpot. De oudste benaming was Overbordene waarmee de overzijde van de Borden zal zijn bedoeld. De Borden is de oudst bekende naam van de Pluimpot. De eerste vermelding van een woonkern is van 1357. De plaats kreeg in 1485 een vorm van stadsrechten. Rond die tijd is de plaats voorzien van wallen, grachten en poorten. Het dorp is ontstaan aan het buitenwater in de nabijheid van het kasteel.

De oorsprong van het kasteel moet in de 13e eeuw worden gezocht. In die tijd leefde Jan Dankertzoon van Overbordene die bezittingen had in de Oudelandpolder. Zijn zoon Gheront kocht deze in 1311 van graaf Willem III van Holland en Zeeland.

In de Middeleeuwen ging het er ook in deze omgeving soms ruw aan toe. Veel adellijke heren leefden in onmin met elkaar. Zo bestreden de Van Overbordenes en de Van Borsseles elkaar met hun aanhang. Hierbij vielen ook doden. In een treffen tussen beide partijen werd Raas van Steeland gedood en Hendrick van Kreke op het kasteel te Sint-Maartensdijk opgesloten. De Van Borsseles zonnen op wraak en overvielen Pieter Gerolfszn. van Overbordene en de zijnen bij Scherpenisse. Zijn zoons werden hierna geboeid doodgeslagen. De namen Knevelkeet en 's Heer Pieters Gevangenis herinneren hier nog steeds aan dit feit. De Hollandse graaf Willem IV heeft beide partijen in 1342 zwaar gestraft.

Ruim tien jaar later is het kasteel in het bezit van de Van Borsseles. Floris van Borssele zal het kasteel in het midden van de 14e eeuw hebben laten vergroten met het eveneens geheel door water omgeven Nederhof. Ook nadien onderging het slot veranderingen. Aan het eind van die eeuw bouwde men een zware vierkante donjon op de fundamenten van twee ronde torens van het Opperhof.

Tijdens het leven van Frank II van Borssele (ca. 1396-1470), één van de stadhouders van Holland, kende Sint-Maartensdijk een bloeiperiode. Hij voerde een grootse hofhouding. Zijn 'geheime' huwelijk in 1432 in Sint-Maartensdijk met de Hollandse gravin Jacoba van Beieren vergrootte zijn aanzien en bezittingen. De gravin ontving op haar beurt de bezittingen van haar vierde echtgenoot in St. Maartensdijk in vruchtgebruik.

Uit de opgraving van het kasteelterrein tussen 1965 en 1967 door dr. J.G.N. Renaud van de Rijksdienst van Oudheidkundig Bodemonderzoek is bekend geworden dat Frank van Borssele, die paarden nodig zal hebben gehad voor zijn lijfwachten, dienaren en ook voor zijn boerenbedrijf, ten westen van het geheel door water omgeven Opperhof en het Nederhof een stoeterij heeft laten bouwen. De stal hiervan was 30 x 12 m. Hiertegen was de woning van de maarschalk of oppasser gebouwd. Van heer

Frank is bekend dat hij ook hier gefokte paarden schonk aan edelen. Na de dood van Jacoba van Beieren in 1436 - zij stierf aan tbc in het slot Teylingen bij Sassenheim (nu de Keukenhof) - stonden van haar zes hengsten, twee merries en een veulen in de stallen van het slot te Sint-Maartensdijk. Uit een rekening van 1456/57 weten we dat het Opperhof toen onder meer bevatte een met pannen gedekte zaal, een keuken, Mijnsheeren kamer, een voorkamer, een raadkamer, een hofmeesterskamer,

Otten bottelierskamer, de peyterye (broodkamer), de kapel en een taelgerij (kleermakerij). De verdiepingen werden verbonden met 'Aersten wendelsteen', dus een wenteltrap. Het Nederhof bestond uit dienstgebouwen. Hier stonden een korenhuis en graanschuur, een bakhuis, een slachthuis, een turfhuis, twee schuren en een brouwhuis. Verder was er nog een haringhuis, een varkenskot, een bouhuis (boerderij), het Jonckwijfhuys, een duifhuis, een valkhuis, een zwaenscoeye, een bierkelder en een met pannen gedekte stal. De meeste gebouwen waren echter met stro of riet gedekt.

Frank van Borssele stierf in 1470 op zijn slot in Den Briel. Via zijn zuster Alienora kwam Sint-Maartensdijk in het bezit van Floris van Egmond. Het bezit werd echter betwist door Jasper van Culemborg. De strijd die volgde maakte deel uit van de laatste episode van de Hoekse en Kabeljauwse twisten. In Zeeland heette deze oorlog de Jonker Fransen oorlog (1488-1492). De smalstad Sint-Maartensdijk is toen verwoest. Ook het slot zal van deze strijd hebben geleden. Via Anna van Egmond, beter bekend als Anna van Buren, de eerste vrouw van Willem I van Nassau, is Sint-Maartensdijk en het slot in het bezit van de Oranjes gekomen. Nog steeds is de Koningin Vrouwe van Sint-Maartensdijk.

Het kasteel heeft in de Tachtigjarige oorlog geen rol van betekenis gespeeld. Kort na het uitbreken van de opstand in 1572 zijn de Geuzen in

het kasteel geweest. Ze roofden daar de voor de Oranjes bestemde pachtgelden en namen de rentmeester mee naar Den Briel. Het jaar daarop waren ze er opnieuw. Dit keer werden de rentmeester en de baljuw gevangen genomen en naar Zierikzee gevoerd. Beide heren moesten zich vrij kopen. De baljuw liet hiervoor door de pastoor geld opgraven doch dit kwam in handen van de Spaanse bevelhebber Mondragon en zijn soldaten.

Tijdens de tocht van de Spanjaarden via Tholen door het Zijpe naar Schouwen-Duiveland en het beleg van Zierikzee werd het kasteel bezet door 50 soldaten van kapitein Aguilar. Door het vele schieten zijn toen de reigers verstoord die daar voor hun veren werden gehouden.

De Spaanse troepen, die in geen jaren soldij hadden ontvangen, sloegen in 1576 aan het muiten. Ze verlieten deze streken en trokken naar de Zuidelijke Nederlanden. In 1577 koos de stad Tholen en ook het eiland de zijde van de Prins van Oranje.

In de eerste helft van de 17e eeuw werd het Opperhof nog onderhouden. Daar waren de Rode of grote zaal, de Princekamer en het kantoor van de rentmeester. De criminele vierschaar (strafzaken) van St. Maartensdijk en Scherpenisse vonden plaats in de donjon. Op een afbeeldingen van ca. 1690 is te zien dat het Opperhof in verval was. Het zal kort na 1700 zijn gesloopt.

Frederik Hendrik, de bouwer onder de Oranjes, liet in 1632 op het Nederhof nog een kapel bouwen. In zijn tijd werden in de ommuurde slottuin palmen geplaatst en ligusterhagen geschoren. Zijn opvolger, koning-stadhouder Willem III, zal in de tweede helft van de 18e eeuw rond het kasteelcomplex een groot

sterrenbos hebben laten aanleggen. Dit plantsoen was met de diagonaal lopende paden in 1807 nog ongerept aanwezig. De namen Bosstraat en Achter 't Bos herinneren hier nog aan.

Na de inval van de Fransen en het vertrek van stadhouder Willem V in 1795 naar Engeland legde het Bataafse bestuur beslag op het slot waar de Oranjes maar zelden hebben gelogeed. Later is het verkocht aan de rentmeester van de Oranjes, Marinus de Jonge van Ellemeet. Toen in 1818 de zaken rond de in beslag genomen domeinen van de Oranjes definitief waren geregeld, besloot men tot afbraak van het slot tot zes voet onder het maaiveld. Dit moest op 1 mei 1819 gereed zijn. Alleen een tuinmanshuis liet men staan. Dit 17e eeuwse gebouw, waarin een gewelfd vertrek aanwezig was, is als gevangenis en gijzelmeter in gebruik geweest. Het slotterrein is rond 1830 nog enige jaren als algemene begraafplaats gebruikt. De grond is nadien als tuin en landbouwgrond gebruikt. De eeuwenoude linde op het Nederhof liet men staan. Deze bezweek echter in de tweede helft van de 19de eeuw.

Het slotterrein is in 1963 verkocht aan de huidige eigenaar die de tuinmanswoning liet afbreken en er een bungalow liet bouwen.

Wat in Sint-Maartensdijk wel bewaard is gebleven, is de vermoedelijk uit het slot afkomstige collectie schilderijen van de Oranjes. Deze zullen kort voor de sloop naar het gemeentehuis zijn overgebracht waar ze nu nog zijn te bewonderen.

J.Z., 2003.

